

BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARINI MATEMATIKA DARSLARIDA INTERFAOL METODLAR ASOSIDA O‘QUV FAOLLIGINI OSHIRISH

Yaqubova Nodira Ruslanovna

*UrDU Ta’lim va tarbiyaviy ishlar nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta’lim)
mutaxassisligi 2-kurs magistri, Urganch tumanidagi 24-son maktab o‘qituvchisi.*

*“Farzandlarimizni mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-
hunarlarini chuqur egallagan, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega,
chinakam vatanparvar insonlar sifatida tarbiyalash biz uchun
hamisha dolzarb masala hisoblanadi.” ...¹*

Sh.M.Mirziyoyev

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining matematika darslarida interfaol metodlar orqali o‘quv faolligini oshirish usullari o‘rganilgan.

Аннотация. Данной статье исследованы методы повышения учебной активности учеников начальных классов на уроках математики при помощи интерактивных методов.

Abstract: By this article, we can learn the methods of increasing the level of activeness of primary school children through interactive methods.

Kalit so‘zlar: Interfaol metod, zamonaviy ta’lim, adashgan zanjirlar metodi, bahs – munozara metodi, muammoli savol metodi, kichik guruhlar bo‘lish metodi.

Ключевые слова: Интерактивный метод, современное преподавание, метод запутанных цепочек, метод дискуссий-дебат, метод проблемных вопросов, метод разделение на маленькие группы.

Key words: Interactive method, revolutionized lessons, the method of confused chains, the argumentative method, the method of problematic questions, the method of dividing into small groups.

Zamonaviy ta’limni tashkil etishda qo‘yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ularda ma’lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o‘quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko‘nikma hamda malakalar darajasini baholash o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta’lim jarayoniga

¹ Sh.M.Mirziyoyev. “Buyuk kelajagimizni marda va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz.” Toshkent-2017. 189-bet.

nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi. Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda bu borada katta tajriba to'plangan bo'lib, ushbu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar "interfaol metodlar" nomi bilan yuritilmoqda.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy interfaol metodlardan foydalanib o'tilgan darslarni o'quvchilar samarali o'zlashtiradi.

Chunki bugun sinflarni to'ldirib o'tirgan o'quvchilar sho'x, beg'ubor bolalik gashtini surayotgan, ba'zan xayolparast bolalardir. Ular orasida hatto 45 daqiqalik dars jarayonining nihoyasini intiqlik bilan kutib, ta'limga yuzaki qaraydigan o'quvchilar ham yo'q emas.

Interfaol darsda, o'qituvchi va o'quvchilar orasida o'zaro hamkorlik tufayli dars samaradorligini oshadi, yangi darsni o'quvchi mustaqil harakat, mulohaza, bahs-munozara orqali o'rganadi, qo'yilgan maqsadga mustaqil o'zi darsda o'quvchi faol ishtirok etgan holda kichik guruhlarda javob topishga harakat qiladi, ya'ni ham fikrlaydi, ham baholaydi, ham yozadi, ham gapiradi, ham tinglaydi, eng keragi o'zi faol ishtirok etadi. Interfaol usullarining negizidagi topshiriq mazmunini anglab yetgan o'quvchilar ta'lim jarayoniga o'zlari bilmagan holda qiziqish bilan kirishib ketadilar.

Interfaol dars jarayoni shunday tashkil etilishi kerakki, bunda sinfdagi barcha o'quvchilar faollashishi zarur, ya'ni dars o'tish jarayonida o'quv materiallarining ma'lum bir qismi o'quvchilar tomonidan mustaqil o'rganiladi (yakka, juft – juft yoki guruh bo'lib), so'ngra bu material sinfda har tomonlama muhokama etiladi. Amaliy ishlar ham shu tariqa bajariladi. O'quv jarayonida o'quvchilar o'qiyotganliklarini, muallim ularga o'qish va o'rganishlari uchun yordam berayotganini anglasinlar. O'qituvchi – o'quv jarayonini tashkilotchisi, rahbari, nazoratchisi hamdir. O'quvchining sinfda o'zini erkin his qilishi va o'quv faoliyati uni emotsional jihatdan qoniqtirishi lozim, ana shundagina u o'zining fikrlarini erkin bayon qila oladi. Bundan tashqari o'qituvchi o'quvchining bilimini sinashi, ko'nikma va malakalarini aniqlashi, uning shaxsiy fikrini bilishi uchun albatta to'g'ri savol qo'ya olishi kerak.

O'quvchilarni faollashtirish uchun dars jarayonida qo'llaniladigan usullarni to'g'ri tanlash va savollarni aniq tuzish katta samara beradi. Buning uchun darsga, mavzuga qo'yiladigan maqsad aniq belgilanib, shu maqsadga erishish yo'li, usuli puxta ko'rib chiqilishi lozim. Demak, o'qituvchi har bir foydalanadigan interfaol usulni o'quvchiga nima berishini oldindan ko'ra olishi va darsni to'g'ri tashkil qilishi kerak.

Endi bir nechta interfaol usullarni 4-sinf matematika darslarida qo'llashni ko'rib chiqamiz:

“**Adashgan zanjirlar**” metodi boshlang‘ich sinflarda biror bir ketma – ketlikni tiklash uchun qo‘llanadi. Bunda o‘qituvchi biror mavzu, tushuncha, algoritmgaga oid ketma – ketlikni alohida – alohida va tartibsiz qo‘yadi. O‘quvchilar tartibsiz joylashgan so‘zlarga mantiqiy bog‘langan zanjirni tuzishlari kerak. Bu metodni 4-6 kishilik guruhda qo‘llash ham, butun sinf bilan ishlash ham mumkin. Masalan 4-sinf darsligidan “**Noma‘lum qo‘shiluvchini topish**” qoidasi: “Noma‘lum qo‘shiluvchini topish uchun yig‘indidan ma‘lum qo‘shiluvchini ayirish kerak”, shunday o‘zgartiriladi: “qo‘shiluvchini ayirish topish noma‘lum uchun yig‘indidan ma‘lum kerak qo‘shiluvchi” So‘zlar alohida qog‘ozlarga yoziladi va ko‘rgazma taxtasiga betartib joylashtiriladi. O‘quvchilar tartibni tiklaydilar, yoki har bir guruhga so‘zlar to‘plami beriladi va guruhlar tartibini tiklaydilar.

“**Bahs – munozara**” metodida o‘quvchilar bilan biror muammoni yechish yo‘lini qidirishda foydalaniladi, masalan: masala yechish, o‘lchash ishlarini bajarish, yechimning qulay usulini topish va hokazo. Sinfni to‘rtliklarga bo‘lish va guruhda ishlash mumkin. Masalan 4-sinf darsligidagi “ Traktor bakida 6 l yonilg‘i bor edi. Traktor bir soatda 6 l yonilg‘i sarflaydi. Agar traktorda 24 l yonilg‘i qolgan bo‘lsa, traktor necha soat ishlagan?” masala. Bu masalani o‘qituvchi o‘quvchilarga tushunarli tarzda yechib ko‘rsatadi. Shu masalaga teskari masala tuzishni muammo sifatida o‘quvchilarga beradi va o‘quvchilar bu masalani bahs - munozara orqali tuzishadi.

“**Muammoli savollar**” metodida sinfda muammoli vaziyatni yaratish, bir muammoni mustaqil o‘quvchilar tomonidan yechilishiga erishish uchun qo‘llanadi. Muammoli savol va topshiriq o‘qituvchi tomonidan aniq aytiladi, doskaga yoziladi, yechimni juft – juft bo‘lib qidirish taklif qilinadi. Har bir guruh javobi eshitiladi va umumlashtirib yagona yechimga kelinadi. Masalan 4-sinf darsligidagi “ Yozgi dam olish oromgohida 250 kishi dam olmoqda. Yakshanba kuni uchta yetakchi bilan 35 nafar o‘quvchi sayohatga, 16 nafar o‘quvchi murabbiy boshchiligida suzish bo‘yicha musobaqaga ketdi. Yakshanba kuni oromgoh oshxonasida qancha dam oluvchi ovqatlanagan?” masala. Ushbu masalani o‘qituvchi muammoli savol sifatida o‘rtaga tashlashi va o‘quvchilarni o‘z juftlari bilan bergan javoblarini etiroz bildirmasdan eshitib, oxirida to‘g‘ri javobni aytishi mumkin.

“**Kichik guruhlarga bo‘lish metodi**” – bu o‘qituvchi tajribasi, mahorati, ijodiy yondashuviga ko‘ra turli xil metodlar asosida qo‘llanishi mumkin. Guruhlarga bo‘lishda sinf o‘quvchilarini ranjitmaslik, kamsitmaslik, ularni estetik did nuqtai nazaridan, kelishmovchiliksiz, guruhlarga bo‘lishga harakat qilinadi. Bu maqsadda turli xil o‘yinlar asosida yoki masalan: rangli qog‘ozdan har xil shaklda, kichkina hajmda, sinf o‘quvchilarning jami sonini hisobga olgan holda, oldindan tayyorlangan kesma shakl (doira, uchburchak, to‘rtburchak, beshburchak va hokazo) lardan foydalaniladi. Tayyorlab qo‘yilgan rangli shakllar o‘quvchilarga

tarqatiladi (bu holda har xil o'quvchi ixtiyoriy ravishda o'zi xohlagan rangdagi shaklni tanlab oladi). O'quvchilar tanlab olgan shakllar yoki ranglar asosida o'qituvchi o'quvchilarni osongina guruhlarga ajratib oladi.

Masalan:

Uchburchak	1-guruh
To'rtburchak	2-guruh
Kvadrat	3-guruh
Beshburchak	4-guruh
Oltiburchak	5-guruh
Aylana	6- guruh

Sinf xonasidan eng qulay kichik guruh – bu bir partada o'tirgan o'quvchilar jufti yoki, ketma-ket 2 ta partadagi o'quvchilar to'rtligidir. Ba'zi muammolarni hal qilish ayniqsa, shu kichik guruhlar kuchidan foydalanish sinfni alohida tayyorlash va partalarni surib, joylarni o'zgartirish majburiyatidan o'qituvchini ozod qiladi. Agar shunday tartibda ishlash o'rganilsa, sinfni guruhlarga bo'lish, guruhlarni tuzishga ortiqcha vaqt sarflanmaydi.

Guruhda ishlash uchun taklif qilish mumkin bo'lgan eng samarali usullaridan biri mavzu yuzasidan savol va javob berishga undash, undan ham samaraliroq usul esa, o'tilgan mavzuga oid mustaqil savol tuzishga undashdir. Agar guruhlarga mavzu yuzasidan savol tuzish, misol va masala tuzib sinfga taklif qilish vazifasi berilsa, o'quvchining darsga e'tibori oshadi, fikri uyg'onadi, agar savol tuzish berish va unga to'g'ri javobni o'zlari bilishi ham kerak bo'lsa, (albatta hamma vaqt emas, ba'zi muammoli savollarning javobini o'quvchi bilmasligi mumkin) bolalar darsda e'tiborliroq bo'ladi, berilayotgan savollar sifatini tahlil qilishga o'rganadi.

Matematika ta'lim sohasi boshlang'ich ta'limni mazmun mohiyatini to'la qamrab olgan to'rtta ta'lim sohaning ajralmas bo'g'ini bo'lib shaxs kamolotida aqliy jarayonlarni tarkib toptirish, ro'yobga chiqarish va rivojlantirishni maqsad qilib qo'yadi. Muntazam tarzda takomillashib boruvchi boshlang'ich ta'limgina bolani rivojlantiruvchi ahamiyat kasb etadi. ²

Hozirgi zamon ruhshunoslarining ta'kidlashicha, inson umri davomida egallashi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning 60 va 65% asosan kichik maktab yoshiga to'g'ri kelar ekan. Boshlang'ich sinflarda umumiy ta'lim poydevori qo'yilar ekan, bu yoshdagi bolalarga o'rgatiladigan fan asoslari puxta, asosli, zamonaviy vositalarga tayangan holda berilishi kerak. Bu bilimlarni berishda albatta o'qituvchi pedagogik texnologiyaga, mustaqil ishlarga va qiziqarli didaktik o'yinlarga murojat qiladi. Har bir darsning o'ziga xos turi bo'lganidek, har bir darsda o'qituvchi belgilangan materialni o'quvchi

² Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasi. Toshkent, 1998 yil

ongiga singdirishda uning boshqa fan bilan aloqadorligini, bog'liqligini bilishi, ko'rsata olishi zarur. Bu esa bilimlarni puxta, ongli, chuqur o'zlashtirish omilidir. O'qituvchi pedagogik texnologiyadan foydalanganda ham, o'quvchilarga ijodiy - mustaqil ish berganda ham, darsda didaktik o'yinlarni qo'llay olganda ham diqqat e'tiborini faqatgina o'quvchilarning matematik bilimlarini rivojlantirishga va shakllantirishga qaratmog'i lozim.